

Управлінське забезпечення профільного навчання у загальноосвітній школі

директор Токмацької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 5
Биченко Л.П., вчитель вищої кваліфікаційної категорії

І. Вступ.

Життєдіяльність сучасного суспільства значною мірою спирається на освіту, а його стабільність не в останню чергу залежить від учителя.

Зміна знань, технологій відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. Тому успішність у людському розвитку поступається динамічності.

Школа повинна готувати людину, здатну жити в постійно змінюваному суспільстві. Така особистість зможе бути конкурентною у світі.

Для того, щоб освіта була успішною, якісною, сучасна школа повинна враховувати всі зміни в суспільстві. Кожен історичний період висуває певні вимоги як до людини, так і до школи. Школа має готувати людину до життя в реальному середовищі, в конкретних суспільних відносинах.

У системі безперервної освіти загальна середня освіта – цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, культуру та виробництво засобами пізнавальної і практичної діяльності, результатами якого є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності.

У сучасних документах про освіту визначені вимоги суспільства до особистості. Актуальними є такі функції школи, які повинні: навчати дитину навчатися впродовж життя; виробити вміння, навички до самовизначення; забезпечити практичну орієнтованість знань і засвоєння знань як бази поведінки

життя кожної людини. Людина здатна жити, працювати на основі знань. Школа покликана формувати людину з інноваційним типом культури, мислення, з інноваційним типом діяльності.

Одне із завдань освіти – формування самодостатньої, саморозвиненої, самостійної особистості, формування потреби та здатності до самовизначення відповідно до інтелектуальних можливостей особистості.

Підготовка людини високої освіченості і культури можлива завдяки профільному навчанню, яке спрямоване на реальне життєве і професійне самовизначення випускника загальноосвітнього навчального закладу, відповідний зміст навчання, сформований з урахуванням ринку праці та зайнятості молоді.

Задачі управлінської діяльності – забезпечити умови для проектування навчального змісту та методичного забезпечення, що залежатиме від вікових та індивідуальних особливостей школярів, від позитивного знання потенційних можливостей дітей; прогнозування потреб і моделей розвитку особистості через особистісно орієнтовані педагогічні технології.

Необхідною складовою такого прогнозування є профілізація навчання на всіх етапах розвитку учнів.

У період входження України до Європейського інтелектуального освітнього простору важливим напрямком політики держави в галузі освіти є її модернізація, одним із шляхів реалізації якої є профільна диференціація навчання, що сприяє професійному самовизначенню особистості.

Цей процес має два етапи:

- допрофільна підготовка, яка орієнтує учнів основної школи на попереднє визначення ними напрямку своєї подальшої діяльності, на вибір профілю навчання;
- профільне навчання старшокласників, що здійснюється з метою професійного самовизначення випускників.

Роль первинного професійного самовизначення в наш час значно зросла. Професійному вибору випускників передуює не менш важливий для дитини етап

вибору профілю навчання, від якого залежить у подальшому і досягнення в засвоєнні базових та профільних предметів, і задоволення від процесу пізнання, і підготовка до переходу на наступний освітній щабель, та й успіх у майбутній професійній діяльності та в цілому у виборі стилю життя. Адже що точніше вибір професії відповідатиме інтересам та природним задаткам учня, тобто що точніше і вдаліше буде самовизначення, то більша ймовірність того, що суспільство отримає фахівця високого гатунку й самодостатню особистість.

Допрофільна підготовка і профільне навчання – дві послідовно взаємопов'язані стадії процесу вільного самовизначення особистості у виборі напрямку набуття освіти та подальшої професійної діяльності.

Допрофільна підготовка здійснюється у 8-9 класах з метою професійної орієнтації учнів, сприяння у їхньому виборі напрямку професійного навчання в старшій школі.

Важливим аспектом допрофільної підготовки є диференціація цього процесу, який передбачає реалізацію потреб суспільства, поєднаних із запитамі і правами особистості.

Диференціацію можна розглядати як екватор між двома полюсами – уніфікацію, з одного боку та індивідуалізацію – з другого. Панування впродовж багатьох років уніфікованого змісту та групових форм організації навчальної діяльності (насамперед, класно-урочної) змінилося на надмірну увагу до індивідуалізації змісту і форм навчання. Стала панівною тенденція розглядати індивідуалізацію навчання як універсальний засіб розв'язання більшості освітніх проблем, а натомість уніфікацію розглядати як тільки негативне явище. Проте певний рівень уніфікації особистості необхідний, адже, уніфікуючий вплив освіти на особистість (незалежно від нашого ставлення до цього факту) є одним із факторів стабілізації суспільства, що забезпечує його самозбереження і водночас є засобом самореалізації та захисту кожного індивіда.

Оптимальне розв'язання проблеми полягає в пошуку такої грані між уніфікацією й індивідуалізацією. Саме цією гранню і є різні види диференціації навчання.

Поняття «диференціація» і «індивідуалізація» часто ідентифікують. Різкої межі між цими поняттями справді нема. Однак, індивідуалізація ґрунтована на врахуванні індивідуальних особливостей дітей і має привести до побудови та реалізації індивідуальної траєкторії розвитку в освіті, а диференціація – враховувати не індивідуальні, а загальні особливості, характерні для найтиповіших груп учнів.

Проблема диференціації навчання в цілому і допрофільної підготовки зокрема актуальна, адже ідеї щодо допрофільної підготовки, продекларовані в Концепції профільного навчання у середній школі, на практиці зазнають труднощів щодо їх реалізації, бо не розроблено механізми диференціації допрофільної підготовки, не визначено шляхи її реалізації.

Наше сьогодення дуже динамічне, і швидкість змін у ньому неупинно зростає, що спонукає людину бути мобільною, акмеологічно використовувати свій інтелект та дослідницький потенціал. Щоб швидко пристосовуватися до постійних трансформацій у навколишньому просторі, людина має відмовитися від шаблонів і стереотипів, уміти швидко перенавчатися, перебудовувати своє життя, свою професійну спрямованість. Для полегшення людині процесу адаптації школа має якомога раніше виявляти інтереси і спеціальні здібності учнів, розвивати їх, дати підліткам змогу «шукати себе» у різних сферах науки і практики. Чим раніше в учня виявляться певні здібності, тим легше він зорієнтується у виборі профілю навчання, а потім і професії.

II. Основна частина.

Реалізуючи принципи диференціації та індивідуалізації в навчанні, колектив школи працює над впровадженням профільного навчання, спрямовує зусилля на досягнення **мети профільного навчання** – забезпечення можливостей для рівного доступу учнівської молоді до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофільної підготовки, неперервної освіти впродовж усього життя, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства.

Профільне навчання спрямоване на формування ключових компетентностей старшокласників, набуття ними навичок самостійної науково-практичної, дослідницько- пошукової діяльності, розвиток їхніх інтелектуальних, психічних, творчих, моральних, фізичних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти (Концепція профільного навчання в старшій школі).

В школі створена Програма впровадження профільного навчання (2007-2010 рр.; 2010-2013 рр.).

Ефективність реалізації шкільної **Програми профільного навчання** залежить від **ВИРІШЕННЯ ТАКИХ ЗАВДАНЬ:**

- Створення умов для врахування й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів старшої школи в процесі їхньої загальноосвітньої підготовки;
- Забезпечення реалізації освітніх запитів учнів за допомогою встановлення можливості вивчення навчальних предметів на базовому рівні, а окремих із них на підвищеному й поглибленому рівнях, на рівні базової й загальної середньої освіти;
- Виявлення на рівні загальної базової освіти інтересів і здатностей учнів до тих або інших видів діяльності;
- Забезпечення реалізації різноманітних інтересів, здібностей і потреб учнів за допомогою факультативних занять, вивчення курсів за вибором, індивідуальних і групових консультацій;
- Організації послідовного підведення учнів до зовнішньої широкої диференціації навчання на рівні загальної середньої освіти, за допомогою надання можливості вибору кожним учнем того або іншого напрямку диференційованого навчання відповідно до спрямованості їхніх інтересів до базових освітніх областей;
- Створення умов для переходу школярів із одного напрямку диференціації навчання на інший, а також можливості зміни профілю навчання в старших класах;

- Розвиток творчих здібностей учнів, формування системи ціннісних орієнтацій, пізнавальних, предметних і дослідницьких умінь і компетенцій, що забезпечують випускникові готовність до продовження професійної освіти;
- Організація освітнього процесу з урахуванням інтересів, нахилів, здібностей учнів і їхніх професійних намірів за гнучкою номенклатурою профілів навчання на основі типових навчальних планів для загальноосвітніх і профільних класів;
- Забезпечення умов для життєвого і професійного самовизначення старшокласників, формування готовності до свідомого вибору і оволодіння майбутньою професією;
- Формування загальнокультурної, соціальної, комунікативної, інформаційної, громадянської, технічної, здоров'язбережної компетенцій учнів на допрофесійному рівні, спрямування молоді щодо майбутньої професійної діяльності і ін..

Адміністрація школи

вирішує такі управлінські завдання:

- забезпечити реалізацію освітніх запитів учнів школи за допомогою встановлення можливості вивчення навчальних предметів на базовому рівні, а окремих із них – на підвищеному й поглибленому рівнях;
- створити умови для диференціації змісту навчання старшокласників за допомогою надання можливості вибору кожним учнем того або іншого напрямку диференційованого навчання відповідно до спрямованості його інтересів до базових освітніх галузей;
- сприяти встановленню рівного доступу до повноцінної освіти різним категоріям учнів відповідно до їхніх здібностей, індивідуальних нахилів і потреб;

- розширити можливості соціалізації учнів, забезпечити наступність між загальною і професійною освітою.

Профільне навчання ґрунтується на таких принципах:

- диференціації (розподіл учнів за рівнем освітньої підготовки, інтересами, потребами, здібностями і нахилами);
- варіативності, альтернативності й доступності (освітніх програм, технології навчання і навчально-методичного забезпечення);
- наступності та неперервності (між допрофільною підготовкою і профільним навчанням, професійною підготовкою);
- гнучкості (змісту і форм організації профільного навчання, у тому числі дистанційного; забезпечення можливості зміни профілю);
- діагностично-прогностичні реалізованості (виявлення здібностей учнів з метою їх обґрунтованої орієнтації на профіль навчання).

Алгоритм дій

Токмацької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 5

щодо впровадження профільного навчання:

- вивчення основних державних документів, що стосуються допрофільної підготовки та профільного навчання;
- розробка шкільної Програми профільного навчання;
- створення бази даних авторських програм спеціальних курсів, курсів за вибором, факультативних курсів та гуртків;

- систематизація відомостей про кількість класів, груп, учнів із кожного профілю та напрямку;
- систематичне вивчення запитів школярів та їхніх батьків, проведення психолого-педагогічної діагностики з метою виявлення професійно значущих якостей особистості;
- систематизація матеріалів психолого-педагогічного супроводу допрофільної підготовки та профільного навчання;
- дотримання системного підходу при укладанні робочих навчальних планів;
- укладення переліку навчальних програм та підручників для поглибленого вивчення та профільного навчання в школі;
- проведення наочної інформаційної роботи серед учнів 8-9 класів та їхніх батьків щодо вибору напрямку (профілю) навчання;
- аналіз працевлаштування випускників школи за останні три роки;
- аналіз та надання інформації учням та батькам щодо перспективи соціально-економічного розвитку міста, району, області, потреб місцевого ринку праці тощо;
- здійснення моніторингу виконання Програми профільного навчання.

Структура профільного навчання

Профіль навчання – це спосіб організації диференційованого навчання, який передбачає поглиблене і професійно зорієнтоване вивчення циклу споріднених предметів.

Профільне навчання в школі здійснюється за такими напрямками:

Навч.рік профілі	2009-2010 н.р.		2010-2011 н.р.		2011-2012 н.р.	
	10 кл.	11 кл.	10 кл.	11 кл.	10 кл.	11 кл.
Філологічний	10б – 20 учнів	Група – 13 уч.	Група – 16 уч.	11б – 20 уч.	10а українська філологія – 20 уч.	Група – 16 учнів
Технологічний (з вивченням)		Група – 12 уч.	Група – 12 уч.		10б інформаційно-	Група – 12 уч.

комп'ютерних технологій)					технологічний профіль	
природничий	10а – 18 уч.			11а – 18 уч.		

В 2011-2012 н.р. учні 10а класу (профіль – українська філологія) на рівні профільної підготовки вивчають українську мову – 4 год.

українську літературу – 4 год.

світову літературу – 3 год.

Учні 10б класу (профіль – інформаційно-технологічний) на рівні профільної підготовки вивчають інформатику – 5 год.

В 11 класі група учнів (профіль – українська філологія) на рівні профільної підготовки вивчає українську літературу – 4 год., а група учнів (профіль – інформаційно-технологічний) на рівні профільної підготовки вивчає інформатику – 5 год. та креслення – 2 год.

Профіль навчання визначається з урахуванням інтересів школярів та їх батьків, перспектив здобуття подальшої освіти і життєвих планів учнівської молоді; кадрових матеріально-технічних інформаційних ресурсів школи; соціокультурної і виробничої інфраструктури міста, району, регіону.

Профіль навчання охоплює таку сукупність предметів: базові, профільні та курси за вибором.

Базові загальноосвітні предмети становлять інваріантну складову змісту середньої освіти і є обов'язковими для всіх профілів. Ці предмети реалізують цілі і завдання загальної середньої освіти. Зміст навчання і вимоги до підготовки старшокласників визначаються державним стандартом повної загальної середньої освіти.

Профільні загальноосвітні предмети – це предмети, що реалізують цілі, завдання і зміст кожного конкретного профілю. Профільні предмети вивчаються поглиблено і передбачають більш повне опанування понять, законів, теорій,

використання інноваційних технологій навчання; організації дослідницької проектної діяльності; профільної навчальної практики учнів тощо.

Учні школи опановують зміст предметів на різних рівнях:

1. Рівень стандарту – обов’язковий мінімум змісту навчальних предметів, який не передбачає подальшого їх вивчення (наприклад, математика у філологічному профілі).
2. Академічний рівень – обсяг змісту достатній для подальшого вивчення предметів у вищих навчальних закладах – визначається для навчальних предметів, які є не профільними, але є базовими або близькими до профільних. Зміст навчання на першому і другому рівнях визначається державним загальноосвітнім стандартом.
3. Рівень профільної підготовки – зміст навчальних предметів поглиблений, передбачає орієнтацію на майбутню професію.

Профільних предметів має бути не більш двох-трьох з однієї або споріднених освітніх галузей.

Успішне вирішення завдань створення профільної старшої школи стає можливим лише за умови визначення оптимальних форм організації профільного навчання.

У нашому місті запроваджено внутрішньошкільні форми організації профільного навчання, а зовнішні (міжшкільні) поки що обговорюємо лише теоретично.

Найбільш розповсюдженою формою організації профільного навчання є профільні класи. Якщо в паралелі один клас – створюємо різнопрофільні групи.

Стосовно використання такої форми як профільні групи у багато профільних школах, слід визначити, що постає проблема щодо розробки робочих навчальних планів у зв’язку з тим, що механізми їх створення не прописані в інструктивно-методичних документах Міністерства освіти і науки України. Наша школа багатопрофільна і цю проблему ми вирішуємо спираючись на досвід інших шкіл міста.

За бажанням дітей та їх батьків у школах, які мають належне матеріально-технічне та професійно-педагогічне забезпечення, можуть створюватись динамічні профільні групи. І знову виникає проблема тому, що не розроблено механізму складання навчального плану, який давав би можливість легалізувати роботу таких груп, а відповідно і їх фінансувати.

Курси за вибором у старшій школі забезпечують поглиблене та розширене вивчення профільних предметів. Курси за вибором – це навчальні курси, які доповнюють навчальні предмети і входять до складу допрофільної підготовки та профільного навчання.

У 2011-2012 н.р. в школі створені курси за вибором за рахунок варіативного компонента змісту освіти, а саме:

- культура мовлення і стилістика української мови, 10 кл.;
- мереживні технології, ВЕБ-2.0, 10 кл.;
- основи теорії літератури, 11 кл.;
- основи журналістики, 10 кл.

Профільне навчання старшокласників в Токмацькій загальноосвітній школі І-ІІІ ступенів № 5 здійснюється за тими напрямками, для забезпечення яких створено навчально-матеріальну базу та є кадрове забезпечення. Залежно від попиту учнів перевага надається природничо-математичному, суспільно-гуманітарному та технологічному напрямкам.

Існує проблема, яка є характерною не лише для нашої школи. Профілі, які найбільш поширені в школі (філологічний, природничий, технологічний) не завжди відповідають професійному самовизначенню учнів, тобто йдеться про певне протиріччя між завданнями профілізації та реальним станом справ. Це означає, що навчання за певним профілем у школі дуже часто не збігається із профілем подальшого навчання учнів. Вихід – пошук нових організаційних форм профільної освіти. Слід працювати над посиленням профілізації за рахунок проведення гуртків, факультативів, секцій у позаурочний час із використанням бази школи.

Досить перспективним напрямом є створення міжшкільних профільних груп.

Допрофільна підготовка

Здійснюється у 8-9 класах з метою професійної орієнтації учнів, сприяння вибору ними напряму профільного навчання у старшій школі. Форми реалізації допрофільної підготовки: поглиблене вивчення окремих предметів на диференційованій основі; введення курсів за вибором; профільна орієнтація; інформаційна робота тощо.

Урахування вікових особливостей підлітків, організація компетентнісного орієнтованого освітнього процесу в системі допрофільної підготовки дозволяє реалізовувати наступні цілі:

- формування досвіду самопізнання, самореалізації, індивідуальної та колективної дії, на основі яких може бути здійснене попереднє особисте, соціальне і професійне самовизначення;
- формування пізнавальної мотивації, яка визначає установку на продовження освіти;
- формування загальних прийомів і способів інтелектуальної та практичної діяльності (компетентностей), зокрема специфічних для навчальних галузей;

Завдання, які необхідно враховувати під час організації освітнього процесу в системі допрофільної підготовки в школі:

- індивідуалізація навчального процесу (особисті освітні програми й індивідуальні навчальні плани підлітка);
- зростання можливостей освіти за вибором;
- збереження загальної навчальної мотивації та розвиток спеціальних навчальних інтересів;
- формування готовності до переходу в профільну старшу школу;
- оволодіння системою базових соціальних компетентностей.

Способи реалізації поставлених завдань:

- модульна та модульно-курсова організація навчального матеріалу і навчального процесу, що дозволяє гнучко вводити нові елементи змісту в

навчальний процес й інтегрувати традиційно різнорідні елементи змісту освіти;

- проектна форма організації навчання;
- підвищення практичної спрямованості змісту освіти;
- підвищення питомої ваги вирішення різних творчих завдань і проблем;
- підвищення різноманіття видів і форм організації діяльності учнів: зростання проектних, лабораторних, індивідуальних і групових видів діяльності, самотійна робота з різними джерелами інформації та базами даних, введення соціальної практики, диференціація навчального середовища (класно-кабінетний простір, лабораторія, практикуми, сфера самотійної роботи);
- різні форми оцінювання й контролю рівня навчальних досягнень учнів. Зміна в системі оцінювання, само і взаємооцінювання, максимально об'єктивне оцінювання, відкритість критеріїв оцінки для учнів);
- можливість побудови індивідуальної освітньої програми, визначення особистої траєкторії вивчення ряду предметів за особливими програмами;
- зміни в методах навчання (активні, інтерактивні, лабораторні, дослідно-експериментальні);
- організація допрофільних курсів за вибором;
- цілісний підхід до формування загальнонавчальних компетентностей у природничій, математичній і технологічній сферах (із використанням інформаційних технологій).

Основою системи допрофільної підготовки є орієнтація підлітків на випробування своїх можливостей у різних сферах: інтелектуальній, соціальній, міжособистій, особистій, що приведе до формування універсальних навчально-практичних компетенцій:

- здібність до дослідження;
- здатність до комунікації й організації взаємодії;
- здібність до вміння ухвалювати рішення та здійснювати їх;
- здатність постійно освоювати нові типи діяльності.

Допрофільна підготовка в школі передбачає поглиблене вивчення предметів:

Навч.рік Поглиблене вивчення	2009-2010 н.р.		2010-2011 н.р.		2011-2012 н.р.	
	8 кл.	9 кл.	8 кл.	9 кл.	8 кл.	9 кл.
математики	8б	-	8в	9б	8в	9в
Історії	-	-	8б			9б
Англ..мови	-	-			8б	

Допрофільна підготовка здійснюється з метою професійної орієнтації учнів, сприяння у виборі ними напряму профільного навчання у старшій школі. Школа забезпечує вирішення одного з головних завдань до профільної підготовки учнів основної школи – створення умов для випробування у різних видах навчальної діяльності; виявлення професійних орієнтацій, визначення провідних схильностей учнів у різних галузях знань; формування потреб, інтересів, самомотивованого характеру навчання та готовності до успішного навчання у старшій школі. Ефективність вибору учнем профілю у старшій школі залежить від надійної діагностики індивідуальних профільно-орієнтованих мотивів та інтересів, здібностей учнів основної школи, інтенсивної профорієнтаційної роботи шкільної психологічної служби.

Допрофільна підготовка спрямована на вивчення психологічних особливостей особистості учня та супроводжує його розвиток з 5-го до 9-го класу, охоплює широкий діапазон вікового розвитку дитини – від раннього підліткового (5 кл.) до раннього юнацького (9 кл.).

Поглиблене вивчення предметів, крім розширення і поглиблення змісту, сприяє формуванню стійкого інтересу до предмета, розвитку відповідних здібностей і орієнтації на професійну діяльність з використанням одержаних знань. Поглиблене вивчення здійснюється або за спеціальними програмами і підручниками, або за модульним принципом – програма загальноосвітньої школи доповнюється набором модулів, які поглиблюють відповідні теми.

Курси за вибором покликані сприяти вибору учнями майбутнього профілю навчання.

Профільна орієнтація зорієнтована на надання психолого-педагогічної допомоги учням у прийнятті рішення щодо вибору профілю навчання та створення умов для готовності підлітків до соціального, професійного і культурного самовизначення в цілому.

Інформаційна робота передбачає розроблення «освітньої карти» міста, району та інформаційних носіїв (сайти, буклети, листівки, газети тощо).

Допрофільна підготовка здійснюється також через факультативи, предметні гуртки, наукові товариства учнів, Малу академію наук, предметні олімпіади, кабінет профорієнтації.

Ефективність допрофільного навчання вимагає налагодження дієвої діагностики рівня навчальних досягнень учнів основної школи, профконсультаційної психодіагностики з метою визначення професійних інтересів і якостей школярів для створення однорідних за підготовленістю та інтересами мікроколективів (класів, груп).

В школі спостерігається позитивна динаміка щодо створення умов поглибленого вивчення предметів навчального плану.

Організація допрофільного навчання:

Навчальні роки	Загальна кількість 8-9 кл.		Допрофільні класи		% охоплення
	Класів	учнів	класів	учнів	
2009-2010	6	163	1	16	9,8%
2010-2011	6	159	3	67	42,1%
2011-2012	6	162	4	105	64,8%

Організація профільного навчання:

Навчальні роки	Загальна кількість 10-11 кл.		Профільні класи		% охоплення
	Класів	учнів	класів	учнів	
2009-2010	3	64	3	64	100%
2010-2011	3	65	3	65	100%
2011-2012	3	72	3	72	100%

Психологічне забезпечення управління профілізацією навчання

Метою психологічної служби школи щодо профільного навчання є сприяння правильному вибору профілю навчання для кожної дитини з урахуванням її здібностей та професійних інтересів.

Мета реалізується шляхом виконання таких завдань:

- профорієнтація;
- діагностика;
- виховна робота.

Завдання психологічного супроводу профільного навчання: рання професіоналізація та спеціалізація знань припускає вибіркове навантаження на окремі аспекти психіки дитини. Без грамотного психологічного супроводу ці обставини можуть призвести до нерівномірності розвитку дітей. Тому одним із найважливіших завдань психологічного супроводу є моніторинг і своєчасне усунення можливих факторів виникнення нерівномірності розвитку дітей та підлітків.

Психолого-педагогічний супровід розвитку особистості учнів 1 – 9 класів передбачає проведення психологічних консультацій, тренінгів, психологічного консультування учнів та їхніх батьків.

Аналізуючи результати діагностики, яку проводять класні керівники разом з психологом школи, можна прослідкувати зміну інтересу до навчальних предметів. Якщо у початковій школі діти віддають перевагу таким предметам, як «Я і Україна», малювання, трудове навчання, фізкультура, то у старшій школі - предметам, які необхідні для здобуття майбутньої професії: математиці, історії, біології, хімії, мові та літературі, англійській мові.

Над вибором професії учні замислюються і в початкових класах, однак лише у 8-9 класах учні зіставляють вибір майбутньої професії зі своїми бажаннями, можливостями, запитами на ринку праці.

Професійна орієнтація - це комплексна науково обґрунтована система форм, методів та засобів впливу на особистість з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування особистісних характеристик кожного

індивіда та потреб ринку праці. Вона спрямована на досягнення збалансованості між професійними інтересами і можливостями людини та потребами суспільства в конкретних видах професійної діяльності.

Профорієнтаційна робота сприяє цілеспрямованому розвитку здібностей і талантів людини, зростанню її професіоналізму, працездатності, збереження здоров'я і виступає одним із найважливіших елементів державної політики у сфері соціального захисту та зайнятості в цілому і молоді зокрема.

Професійна орієнтація включає такі елементи: професійна інформація, професійна консультація, професійний добір, професійний відбір та професійна адаптація.

Професійна інформація – система заходів щодо накопичення і розповсюдження відомостей про зміст і перспективи сучасних професій та вимоги, що висувуються до особи, яка бажає їх набути, форми і методи оволодіння різними спеціальностями, можливості професійно-кваліфікаційного зростання, стан та потреби ринку праці, формування професійних інтересів, намірів та мотивацій особи.

Професійна консультація – науково організована система взаємодії психолога – профконсультанта та особи, що потребує допомоги у виборі або зміні професії чи виду діяльності, на основі вивчення індивідуально-психологічних характеристик, особливостей життєвої ситуації, професійних інтересів, нахилів, стану здоров'я особи та з урахуванням потреб ринку праці.

Професійний добір – система профдіагностичного обстеження особи, спрямована на визначення конкретних професій, найбільш придатних до оволодіння нею.

Професійний відбір – система профдіагностичного обстеження особи, спрямована на визначення ступеня її придатності до окремих видів професійної діяльності згідно з нормативними вимогами.

Професійна адаптація – колективна система заходів, покликана сприяти процесу пристосування особи до психологічних та організаційно-технічних особливостей професійної діяльності.

Профорієнтаційна робота в школі зводиться в основному до предметно-навчальної орієнтації. Її здійснюють вчителі-предметники та класні керівники, а координацію – психолог школи.

Проводячи профорієнтаційну роботу ми допомагаємо кожному школяреві у виборі напрямку і місця подальшого навчання, підвищуємо готовність підлітків до соціального, професійного і культурного самовизначення.

Уже в 7-8 класах здійснюємо попередню діагностику освітнього запиту школярів із урахуванням думки їхніх батьків, основних мотивів майбутнього вибору, інтересів та схильностей.

Учнів 9-х класів навчаємо способам вибору індивідуального маршруту освітньої діяльності, організовуємо психолого-педагогічні діагностики і самодіагностики, що дозволяє шукати версії про схильність до напрямів освітньої діяльності.

Комплексна діагностика допомагає учням під час визначення майбутнього профілю навчання. Методики дозволяють учням отримати необхідну кількість інформації про себе, достатню для здійснення усвідомленого вибору профілю подальшого навчання.

Програма діагностики учнів 9-11 класів містить такі методики:

- опитувальник «За і проти»;
- опитувальник професійних переваг (за Дж. Холландом);
- методика «Диференційно-діагностичний опитувальник» (ДДО);
- тест «Важливість предмету» ;
- методика «Профіль» («Карта інтересів» А.Е. Голомштоп в модифікації Г.В.Резапкіної) (див. додатки).

Аналізуючи результати тестування, можна відзначити, що учні задоволені обраним профілем навчання та замислюються над свідомим вибором професії.

Психолого-педагогічний супровід спрямований на те, щоб кожен випускник школи знайшов своє місце у житті, де зможе якомога повніше реалізуватися, ураховуючи свої здібності, задатки, інтереси та потреби суспільства.

III. Висновки та рекомендації.

Аналізуючи стан впровадження допрофільного та профільного навчання можна зробити висновок, що школа допомагає вирішувати одну із найскладніших проблем, яка постає перед учнями старшої школи, а саме – вибір майбутньої професії.

Колектив школи створює умови школярам для випробування в різних видах навчальної діяльності; виявляє професійні орієнтири; визначає провідні схильності учнів у різних галузях знань; формує потреби, інтереси.

Психологічна служба сприяє вибору учнем профілю в старшій школі, проводячи діагностику індивідуальних профільно зорієнтованих мотивів та інтересів, здібностей, нахилів учнів основної школи, інтенсивної профорієнтаційної роботи.

Але робота була б більш ефективною, якби в школі працювала ще й соціальна служба.

Допрофільна підготовка потребує такої організації навчально-виховного процесу в основній школі, яка була б спрямована на вивчення психологічних особливостей особистості учня та супроводжувала його розвиток від 5 до 9 класу. Водночас науково обґрунтований педагогічний супровід розвитку особистості на засадах індивідуалізації допрофільної підготовки потребує подальшого розроблення й адаптації до умов основної школи, адже недостатньо відповідає віковим психофізіологічним особливостям учнів. Слабка диференціація змісту навчання в сучасній основній школі не забезпечує належного врахування індивідуальних психологічних особливостей учнів, що гальмує різнобічний розвиток школярів та негативно впливає на мотивацію навчання.

Адміністрації школи слід продумати механізм створення динамічних профільних груп. Але це стане можливим лише тоді, коли в інструктивно-методичних документах Міністерства освіти і науки України буде розроблено механізм складання навчального плану, який додав би можливість легалізувати роботу таких груп, а відповідно і їх фінансування. В зв'язку з тим, що наша школа з російською мовою навчання, частина годин варіативної складової навчального плану виділяється на двомовне вивчення предметів згідно наказу МОН України від 26.05.2008 р. № 461 «Про затвердження галузевої програми поліпшення вивчення української мови у загальноосвітніх закладах з навчанням мовами національних меншин на 2008-2011 роки», частина на задоволення потреб учнів у вивченні іноземних мов, які прибувають до школи і раніше вивчали німецьку мову (в школі вивчається лише англійська мова). Частина годин іде на вивчення регіональних курсів «Історія рідного краю» та «Екологія рідного краю». Адміністрація школи вирішує питання про введення елективних курсів, а це дасть змогу учням поглибити свої знання з більшої кількості різних предметів. Слід покращити роботу по створенню портфоліо учнів як елементу формування профільних класів (портфоліо – портфель досягнень).

Раніше в школі була запроваджена накопичувальна оцінка через ведення творчих книжок. Ведення портфоліо дає змогу враховувати різні досягнення учнів з виконання тих чи інших проектів, написання рефератів, творчих робіт, реальні результати на курсах за вибором тощо.

Для управлінського забезпечення профільного навчання велике значення мають угоди з ВНЗ і установами, які беруть участь в організації і запровадженні профільного навчання. В нашій школі це питання не вирішено.

Школа продовжує пошуки ефективного впровадження профільного навчання, формує інтелектуально розвинуту особистість, що має навички наукового стилю мислення, готова до активної індивідуальної діяльності, конкурентоспроможної на ринку праці, здатної до самореалізації та саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 р.
2. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2003. - № 24. – с. 3 – 16.
3. Наказ МОН України від 11.09.2009 р. № 854 «Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі»././Позакласний час. – 2010. - № 8. – с. 113-116.
4. Ликова Л.А., Терещенко М.Є. Профільне навчання: нормативно-правові й теоретико-методичні засади././ Тернопіль. - Видавництво. - «Мандрівець». - 2010.- с. 31 – 48.
5. Н.В.Василенко. Організація профільного навчання в школі. //Харків. - Видавнича група «Основа». - 2010.
6. Губачов О.І. Особистісно-орієнтований підхід в реалізації допрофільної підготовки у середній школі // Дайджест педагогічних ідей та технологій. – 2002. - № 2. – с. 22-26.
7. Мозговий В. Розвиток творчого потенціалу учнів як пріоритетний напрямок профільного навчання// Управління школою. – 2004. - № 9. – с. 26 – 28.
8. Наказ МОН України від 28.07.2008 р. № 699 «Про впровадження наукового психолого-педагогічного проекту «Вибір успішної професії»// Позакласний час. – 1010. – 8. – с. 116-124.
9. Немова Н.В. Управління системою профільного навчання в школі (методичний посібник) // Від.ред. М.А.Ушакова – М. – 2006. – 3. – с. 156-182.

10. Даутова О.Б., Менг Т.В. Психолого-педагогические основы выбора профиля обучения – С.Петербург. – 2006. – с. 54-71.